

فریلنسری رسماً وارد چارچوب قانونی شد

دستورالعمل جدید اعتبارسنجی و بیمه آزادکاران ابلاغ شد تا شاغلان دیجیتال از حمایت‌های قانونی و تسهیلات بیمه‌ای بهره‌مند شوند

یادداشت

O P I N I O N

سروش کیانی قلعه‌سرد

پژوهشگر محیط‌زست

ارزش اقتصادی جنگلی که سوخت

در روزهایی که آتش‌سوزی در جنگل‌های هیرکانی امتداد یافت، حجم خبرها بیشتر بر شعله‌ها، بالگردها و دشواری عملیات متمرکز بود، اما در پس این صحنه‌های آشنا، مسئله‌ای کمتر دیده شد: ارزش مالی منابعی که سوختند. نگاه ریالی به جنگل، در ظاهر ساده می‌نماید، اما همین رویکرد ساده وقتی به لایه‌های اقتصادی یک منبع طبیعی وارد می‌شود، ابعاد پیچیده‌تری را آشکار می‌کند. در اقتصاد محیط‌زیست، جنگل، تنها مجموعه‌ای از درختان یا ذخیره‌ای از چوب نیست؛ مجموعه‌ای از ارزش‌هاست که برخی قابل اندازه‌گیری‌اند و برخی از جنس میراث و وجود. در تحلیل خسارت حریق هیرکانی باید این شبکه ارزش‌ها را دوباره مرور کرد. در دسته نخست، ارزش‌های استفاده‌ای قرار دارند؛ همان چیزی که بیشتر مردم از آن تصور مشخصی دارند. ارزش مصرفی، مثل چوب و دیگر مواد خام، به‌طور مستقیم در ذهن می‌نشیند و در اقتصاد محاسبه‌پذیر است. اما ارزش‌های غیرمصرفی، با اینکه از جنس استفاده‌اند، به دو شاخه مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند. منفعت مستقیم، تجربه‌ای است که انسان از حضور در جنگل می‌برد: گردشگری، تفریح و بهره‌برداری‌های نرم که ارزش آن‌ها هرچند واقعی است، اما کمتر در محاسبات مالی گنجانده می‌شود. ارزش غیرمستقیم، لایه‌ای عمیق‌تر است؛ جایی که جنگل به‌عنوان یک سیستم زنده، نقش حیاتی در تولید اکسیژن، جذب دی‌اکسیدکربن، حفظ خاک و جلوگیری از فرسایش ایفا می‌کند. این ارزش‌ها به‌ندرت قابل تبدیل به عدد هستند و همین نامرئی‌بودن، محاسبه خسارت آتش‌سوزی را دشوار می‌سازد. در کنار ارزش‌های استفاده‌ای، ارزش‌های غیراستفاده‌ای نیز قرار دارند؛ بخشی که کمتر در گفت‌وگوهای عمومی مطرح می‌شود، اما در اقتصاد محیط‌زیست جایگاهی تعیین‌کننده دارد. ارزش میراثی، همان تعهد بین‌نسلی است؛ این که منابع طبیعی نه فقط دارایی امروز بلکه دارایی نسل‌های آینده‌اند و از همین رو حفظ آن‌ها نوعی انتقال سرمایه پایدار به آیندگان محسوب می‌شود. ارزش انتخابی نیز به این واقعیت اشاره دارد که جامعه امروز حق انتخاب دارد تا منابع را برای امروز یا برای نسل‌های بعد نگاه دارد و همین حق انتخاب، خود نوعی ارزش اقتصادی تعریف می‌شود. در نهایت ارزش وجودی، ساده‌ترین اما عمیق‌ترین شکل ارزشگذاری است: یک منبع طبیعی باید حفظ شود، چون بودنش ارزشمند است؛ بی‌آنکه به‌مصرف یا منفعت مستقیم وابسته باشد.

مهناز مهرداد

روزنامه نگار

دستورالعمل نظارت بر پایگاه و سکوی نرم‌افزاری و اعتبارسنجی آزادکاران، طی روزهای گذشته به دستگاه‌های اجرایی ابلاغ شد و بخش‌های متعددی از جمله وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان تأمین اجتماعی و سازمان فنی و حرفه‌ای کشور را درگیر می‌کند. این اقدام گامی مهم در جهت قانونی‌سازی و حمایت از فریلنسرها محسوب می‌شود؛ گروهی که در فضای دیجیتال و فناوری اطلاعات به‌صورت پروژه‌ای و پاره‌وقت فعالیت می‌کنند و پیش از این اغلب فاقد چارچوب بیمه‌ای مشخص بودند. در جهانی که هوش مصنوعی و فناوری‌های نوین ماهیت مشاغل را متحول کرده و سهم حوزه فناوری اطلاعات در اقتصاد روز به‌روز افزایش می‌یابد، نیاز به تعریف سازوکارهای قانونی برای بیمه و حمایت از این شاغلان بیش از پیش احساس می‌شود. این دستورالعمل، نخستین گام جدی در پاسخ به این نیاز دیرینه است و مسیر قانونی و حمایتی فریلنسری را هموار می‌کند.

رسمیت فریلنسری و بیمه

حتی اگرچه دیر، اما با ابلاغ دستورالعمل اجرایی آیین‌نامه حمایت از آزادکاران، می‌توان گفت شغل فریلنسری به طور رسمی به رسمیت شناخته شد. این اقدام، نقطه‌عطفی در مسیر قانونی‌شدن فعالیت‌های دیجیتال و پروژه‌ای در کشور است؛ جایی که شاغلان مستقل می‌توانند حق و حقوق خود را با چارچوبی مشخص پیگیری کنند. آزادکار یا فریلنسر به شخص حقیقی اطلاق می‌شود که در استخدام شرکت یا مجموعه خاصی نیست و به‌صورت پروژه‌ای، پاره‌وقت و حق‌الزحمه‌ای، برای کارفرماهای مختلف در حوزه توسعه ارتباطات، فناوری اطلاعات و کسب‌وکارهای دیجیتال فعالیت می‌کند. این نوع فعالیت، انعطاف‌پذیری و نوآوری را برای فرد فراهم می‌کند، اما تا پیش از این فاقد چارچوب حمایتی و بیمه‌ای منسجم بود.

آذرماه ۱۴۰۱، وزیران عضو کارگروه ویژه اقتصاد دیجیتال، آیین‌نامه حمایت از آزادکاران را تصویب کردند. بر اساس این آیین‌نامه، فریلنسرها در حوزه اقتصاد دیجیتال از تسهیلاتی نظیر ایجاد پایگاه اعتبارسنجی، بیمه و حمایت‌های دیگر برخوردار شدند. با این حال، برخی جزئیات، از جمله نحوه طبقه‌بندی و امتیازدهی به آزادکاران، هنوز نیازمند تدوین چارچوبی مدون بود. اوایل سال جاری، رئیس اتحادیه کسب‌وکارهای مجازی در نامه‌ای به رضا باقری‌اصل، دبیر کارگروه اقتصاد دیجیتال، از عدم بیمه کارکنان دورکار گلایه کرد. پیرو این نامه، باقری‌اصل در شبکه‌های اجتماعی اعلام کرد که سازمان تأمین اجتماعی ظرف ۴۵ روز ابلاغیه‌ای برای رفع این مشکل صادر خواهد کرد و همچنین فرصت سه‌ماهه‌ای برای ایجاد پایگاه مربوط به دستگاه‌های ذی‌ربط داده شد.

در روزهای اخیر، دستورالعمل اجرایی آیین‌نامه تدوین و به دستگاه‌های مختلف ابلاغ شد. این دستورالعمل در ۱۰ ماده، موضوعاتی از جمله دسترسی فریلنسرها به اینترنت پرسرعت، بیمه، آموزش، دریافت تسهیلات، نحوه فعالیت و همکاری با دستگاه‌های اجرایی را پوشش می‌دهد. افزون بر این، جدولی برای امتیازدهی و رتبه‌بندی شاغلان این کسب‌وکارها در نظر گرفته شده تا شفافیت و عدالت در ارائه تسهیلات و قراردادهای تضمین شود.

با این اقدام، مسیر قانونی و حمایتی فریلنسری هموار شد و فعالان دیجیتال می‌توانند با اطمینان بیشتری به فعالیت‌های پروژه‌ای و نوآورانه خود ادامه دهند؛ هرچند

که به گفته کارشناسان، اصلاحات و بازنگری‌های بیشتر در حوزه بیمه و مستمیری، هنوز می‌تواند جذابیت این چارچوب را برای حرفه‌ای‌ها افزایش دهد.

وظایف تأمین اجتماعی

در ماده دوم آیین‌نامه مربوطه، به منظور ایجاد بستر حمایتی و ارتقای مهارت فعالان حوزه آزادکاری، سازمان نظام صنفی رایانه‌ای کشور موظف شده با همکاری وزارت ارتباطات، معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش‌بنیان رئیس‌جمهور و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تا سه ماه آینده پایگاه ثبت اطلاعات آزادکاران را ایجاد کند. این سازمان همچنین مجری اعتبارسنجی افراد این پایگاه نیز هست و مسئله اعتبارسنجی را باید طبق دستورالعمل موضوع تبصره (۱) این ماده به انجام رساند.

ماده سوم دستورالعمل مربوطه نیز این نکته را مورد توجه قرار داده که آزادکاران یا فریلنسرها باید در پایگاه تعریف‌شده نام‌نویسی کرده و اعتبارسنجی شوند. این اعتبارسنجی نیز در دو مرحله و مشتمل بر اعتبارسنجی هویت پایه و اعتبارسنجی هویت کاربردی طراحی شده است. در بخشی از این روند، استعمال گواهی دوره‌های فنی و حرفه‌ای (استعلام از سازمان فنی و حرفه‌ای) و استعمال رابطه بیمه‌پردازی و سابقه بیمه مرتبط (اعتبارسنجی از سازمان تأمین اجتماعی)، که این سابقه بیمه مرتبط می‌تواند اعم از بیمه اجباری، غیراجباری یا توافقی باشد، مورد توجه قرار گرفته است.

شاخص‌های رتبه‌بندی بر مبنای بسترهای آزادکاری بین‌المللی و تجارب ملی نیز طراحی و تدوین شده که بر این اساس، مجموع امتیازات از شاخص‌های رتبه‌بندی ۱۰۰ امتیاز در نظر گرفته شده و حداقل امتیاز پس از یک سال حضور در پایگاه برای پذیرش و نمایش به‌عنوان آزادکار و انتشار پروفایل کاربری، ۳۰ امتیاز اعلام شده است. همچنین در تبصره‌های این بند تأکید شده سازمان تأمین اجتماعی و سازمان امور مالیاتی می‌توانند به‌منظور ایجاد هماهنگی بین سامانه‌های مالیاتی و بیمه با سامانه ستاد و پایگاه، اقدام به تعریف کد فعالیتی تحت عنوان آزادکاری نمایند.

در واقع، به موجب فعالیت پایگاه مذکور، دستگاه‌های اجرایی مکلف هستند قبل از واگذاری قرارداد به آزادکار

و اعلام برندگی در سامانه ستاد، از پایگاه، استعمال رتبه، اعتبار و ظرفیت انجام قرارداد را انجام دهند.

همچنین بر اساس بندهای دستورالعمل ابلاغی، مرکز توسعه تجارت الکترونیکی مکلف است در صورت اعلام به آزادکار به‌عنوان برنده در سامانه ستاد، پیش از انعقاد قرارداد پروژه‌ای، اقلام داده‌ای موردنیاز جهت انجام امور بیمه‌ای را به سازمان تأمین اجتماعی ارسال نماید.

بر اساس بندهای دیگر این دستورالعمل، در صورتی که بخشی از پروژه توسط آزادکار برنده به دیگران واگذار شود و یا در محدوده زمانی معین توسط اشخاص دیگر انجام شود، آزادکار برنده مکلف است وفق ضابطه حاکم بر سازمان بیمه‌گر ذی‌ربط نسبت به بیمه نمودن اشخاص مذکور عمل کند.

مضاف بر این، حق بیمه بر اساس اعلام سازمان تأمین اجتماعی به‌صورت برخط توسط دستگاه اجرایی (کارفرما) طبق ضوابط به حساب سازمان تأمین اجتماعی واریز می‌شود.

همچنین در این دستورالعمل تأکید شده سازمان تأمین اجتماعی مکلف است مفاصاحساب قرارداد آزادکار را صادر کند و گواهی را به‌صورت برخط به پایگاه ارسال کند تا آزادکار بتواند در پروفایل کاربری خود مشاهده نماید.

در صورت درخواست آزادکاران مبنی بر دریافت گواهی دوره‌ای نیز سازمان تأمین اجتماعی مکلف است نسبت به صدور گواهی الکترونیکی وفق ضوابط مقرر این موضوع اقدام کند و گواهی مربوطه را به‌صورت دوره‌ای و از طریق وب‌سرویس به پایگاه مربوطه ارائه کند.

ماده ۷ آیین‌نامه مذکور نیز وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی را مکلف کرده با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی نسبت به تدوین دستورالعمل بیمه تأمین اجتماعی آزادکاران و اجرای آن از طریق سازمان تأمین اجتماعی اقدام کند.

طراحی دوره‌های مهارتی کوتاه‌مدت تخصصی مورد نیاز فارغ‌التحصیلان رشته‌های مرتبط با اقتصاد رقومی (دیجیتال) و فعالان این حوزه اقدام کند. دوره‌های طراحی شده با استفاده از ظرفیت‌های سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، دانشگاه جامع علمی و کاربردی و مراکز آموزش تخصصی بخش غیردولتی از دیگر مواردی

است که در ماده ۱۰ این آیین‌نامه مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

اقدامی مثبت، اما دیر هنگام

هادی فرزاد، فریلنسر و مشاور کسب‌وکار، از جمله فعالان این حوزه است که در گفت‌وگو با آتی‌نو به بررسی اثرات ابلاغ و اجرای آیین‌نامه حمایتی مذکور پرداخته و این طرح را «مثبت اما دیر هنگام» توصیف می‌کند.

او با اشاره به اینکه در بسیاری از کشورهای جهان — از جمله آمریکا، اروپا و کانادا — بیمه ویژه فریلنسرها سال‌هاست ارائه می‌شود، گفت: «سازمان‌های بیمه‌ای تازه متوجه شده‌اند که بازار بزرگی از فریلنسرها شکل گرفته و دیر به دیر به این حوزه ورود کرده‌اند.» فرزاد ادامه داد: «بخش بزرگی از فعالان حوزه فناوری اطلاعات به دلیل سبک کاری، فضای ذهنی و نیاز به نوآوری، فریلنسری را به استخدام ترجیح می‌دهند؛ بنابراین تعریف یک ساختار بیمه‌ای برای این گروه ضروری است.» او گفت:

«خبر خوب این است که رشته‌های کامپیوتر و فناوری اطلاعات و برخی رشته‌های دیگر در فهرست مشمولان بیمه فریلنسری قرار گرفته‌اند و افراد می‌توانند به‌صورت بیمه اختیاری تحت پوشش قرار گیرند.» با این حال، این فعال حوزه کسب‌وکارهای مجازی به یک ضعف جدی طرح نیز اشاره کرد و گفت: «در این چارچوب، حق بیمه بر اساس حداقل دستمزد تعیین شده است. این یعنی فرد فریلنسر در زمان بازنشستگی هم بر مبنای حداقل حقوق مستمیری می‌گیرد. این موضوع می‌تواند موجب بی‌میلی بسیاری از فعالان حرفه‌ای، به‌خصوص در حوزه IT، برای استفاده از این بیمه شود.» به گفته فرزاد: «بهتر بود قانونگذار سازوکار منعطف‌تری طراحی می‌کرد؛ چرا که در بسیاری از کشورهای دنیا، حق بیمه بر اساس درآمد واقعی فرد یا مدل خوداظهاری تعیین می‌شود، اما در ایران، سقف را روی حداقل دستمزد گذاشته‌اند که برای فریلنسرها حرفه‌ای جذاب نیست و آن‌ها را ممکن است به سمت بیمه‌های جایگزین مانند بیمه عمر سوق دهد.» او در پایان تأکید کرد: «با وجود همه محدودیت‌ها، وجود بیمه فریلنسری بهتر از نبود آن است، اما اگر قرار است مورد استقبال قرار گیرد، اصلاحات جدی در نحوه محاسبه حق بیمه و مستمیری ضروری خواهد بود.»

روش‌های پیشین بیمه فریلنسرها

حمایت‌های درمانی را پرداخت کنند. این خدمات شامل بخشی از هزینه‌های درمانی، بیماری، بارداری و همچنین کمک هزینه کفن و دفن بود.

بیمه عمر و آتیه، گزینه دیگری برای فریلنسرها بود که محدودیت سنی بازنشستگی نداشت. فرد می‌توانست پس از ۱۵ سال پرداخت حق بیمه بازنشسته شود و هر سال اضافی، حقوق بازنشستگی او را افزایش می‌داد. تفاوت اصلی بیمه عمر با بیمه تأمین اجتماعی در این بود که پرداخت حق بیمه الزام‌آور نبود و فرد با توجه به توان مالی خود می‌توانست مبالغ دلخواهی را پرداخت کند. پس از بازنشستگی، امکان دریافت سرمایه به‌صورت یک‌جا یا تبدیل آن به مستمیری مادام‌العمر وجود داشت.

بیمه سلامت نیز از دیگر گزینه‌ها بود که برخی دهک‌های درآمدی می‌توانستند از آن بهره‌مند شوند. این بیمه تنها پوشش بخشی از هزینه‌های درمانی مراکز دولتی را فراهم می‌کرد و سابقه بیمه‌ای برای بازنشستگی ایجاد نمی‌کرد.

در مجموع، فریلنسرها تا پیش از چارچوب قانونی جدید، با تکیه بر بیمه اختیاری، بیمه عمر یا بیمه سلامت، راهی برای پوشش ریسک‌های مالی و درمانی خود یافته بودند، اما این شیوه‌ها فاقد یکپارچگی و الزام قانونی بود و اغلب نیازمند پیگیری مستمر و مدیریت شخصی از سوی فرد بود.

